

EINAMASIS FONDŲ KOMPLEKTAVIMAS PERIODIKOS IR KNYGŲ MIKROKOPIJOMIS

VIKTORAS URBONAS

Kaip ir visos šalies, Lietuvos TSR didžiosios bibliotekos knygas ir periodiką einamojo komplektavimo metu įsigyja atspausdintas popieriuje. Mikrokopija¹ — tuo tarpu retas reiškinys. Knygų mikrokopijų neįsigyja nė viena biblioteka, o iš periodikos pradėti komplektuoti tik medicininių žurnalų mikrofilmai. Mikrokortos dar nėra komplektuojamos. Bibliotekos šioje srityje susiduria su rimtais sunkumais. Dalį jų būtų galima pašalinti, išvysčius mikrokopijų komplektavimą.

Daugiausia sunkumų patiriama, komplektuojant užsienio šalių periodiką ir knygas. Bibliotekos pagrindinį dėmesį skiria periodikai komplektuoti, nes ji turi didžiausią paklausą. Dalis užsienio šalių laikraščių bei žurnalų perkama. Originalai brangiai kaštuoja, ir jais kaip reikiant aprūpinti didžiąsias bibliotekas neekonomiška. Kita periodikos dalis komplektuojama vertimų į rusų kalbą ir reprodukcijų pavidalu.

Verstinė periodika praktiškai nesiskiria nuo originalo. Ji prieinama plačiausiam skaitytojų ratui, nes neturi kalbinio barjero, bet medžiaga, kol leidinys išverčiamas

ir atspausdinamas, gerokai sensteli. Pastaraisiais metais verstinės periodikos išleidžiama mažiau: 1963 m. išėjo 28, 1966 m. — 20, o 1969—1970 m. — 21 leidinys (JAV — 14, Anglijos — 2, VFR — 3, Prancūzijos — 1, Belgijos — 1 ir Indijos — 1)².

Verstinę periodiką ėmė pakeisti originalų reprodukcijos, padarytos ofsetiniu būdu. Toks reproduktivumas žymiai sutrumpina periodinio leidinio išleidimo laiką. Gavus periodinį leidinį, tereikia padaryti jo puslapių ofsetines formas, atspausdinti rotoprintu, įrišti ir išsiųsti į bibliotekas. Tuo būdu bibliotekos operatyviai aprūpinamos užsienio šalių mokslinių žurnalų reprodukcijomis, kurios atstoja originalus. Reprodukuojamų mokslinių žurnalų skaičius kasmet smarkiai didėja. 1965 m. buvo reprodukuojami 296 užsienio šalių moksliniai žurnalai (JAV — 134, Prancūzijos — 23, Anglijos — 62, Olandijos — 4, VFR — 60, Šveicarijos — 5, Japonijos — 3, Austrijos — 2 ir Kanados — 3). Jų skaičius 1969 m. padidėjo iki 349, o 1970 m. pasiekė 621 pavadinimą (JAV — 258, VFR — 84, Anglijos — 153, Indijos — 2, Prancūzijos — 46, Belgijos — 2, Austrijos — 3, Australijos — 2, Olandijos — 16,

¹ Mikrokopija — sumažintas tekstas, neišskaitomas paprasta akimi. Jų formos šios: mikrofilmas, formatinis mikrofilmas, diamikrokorta (mikrofiša), epimikrokorta (mikroprintas ir epifotomikrokorta).

² Каталог иностранных периодических научных и научно-технических изданий (НТИ) на 1962 г. М., 1961, с. 61—64; Каталог зарубежных газет и журналов на 1963 год. М., 1962, с. 296—297; Прейскурант подписных цен на зарубежные газеты и журналы. М., 1963, с. 176; Каталог газет и журналов (тематический) по состоянию на 1 июня 1966 г. М., 1966, с. 397—398; Каталог газет и журналов (тематический) по состоянию на 19 апреля 1968 г. М., 1968, с. 443—445; Газеты. Журналы. 1970. Тематический каталог по состоянию на 23 апреля 1969 года. М., 1969, с. 499—501.

Danijos — 3, Vakarų Berlyno — 31, Kanados — 9, Šveicarijos — 7, Japonijos — 5)³.

Daugelį reprodukuojamų žurnalų prenumeruoja respublikos didžiosios bibliotekos: 1970 m. Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka prenumeravo 522, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka — 335 ir Vilniaus V. Kapsuko universiteto mokslinė biblioteka — 159 pavadinimus⁴.

Periodiką reprodukuoti yra ekonomiškai. Reprodukuoto žurnalo puslapis (įskaitant įrišimą ir persiuntimą paštu) kaštuoja 0,9 kp, iškiliosios spaudos — 0,8 kp. Kainos skirtumas — tik 0,1 kp. Tačiau tiek reprodukuoti periodiniai leidiniai, tiek ir jų originalai užima daug vietos, brangiai atsieina jų saugojimas, būna sunku surasti reikiamą medžiagą. Todėl bibliotekos, užuot komplektavusios periodinius leidinius, galėtų pradėti komplektuoti periodikos mikrofilmus.

Mikrofilmai užima tik 5% originalams saugoti reikiamo ploto, iki minimumo sumažina saugojimo kainą, o mikrofilmuotam straipsniui rasti sugaištama vos keletą minučių arba net sekundžių⁵.

Periodinio leidinio mikrofilmas, jeigu jis leidžiamas dideliu tiražu, yra pigesnis už originalą. Specialistų apskaičiavimu, mikrofilmo negatyvo kadro savikaina — 3 kp, pozityvo (įskaitant negatyvo savikainą) — 4 kp⁶. Didėjant tiražui, negatyvo savikainos įtaka pozityvo kainai išnyksta. Pozityvo kadras padaromas už 1 kp. Žurnalai mikrofilmuojami po du puslapius

viename kadre. Tad puslapis kaštuoja tik pusę kapeikos. Vadinas, žurnalo mikrofilmas, esant dideliems tiražams, yra vidutiniškai du kartus pigesnis už jo ofsetinę kopiją. Pvz., „The Journal of chemical physics“ metinė prenumerata kaštuoja 99,36 rb, tai mikrofilmo atitinkama prenumerata turėtų kaštuoti 49,68 rb. Faktiškai žurnalo mikrofilmas būtų dar pigesnis, nes mikrofilmo nereikia įrišti, be to, sumažėja jo persiuntimo išlaidos — tomo „The Journal of chemical physics“ mikrofilmo persiuntimas paprasta pašto banderole sumažėtų 10,6 karto, o aviapaštu — net 12,4 karto⁷.

Moksliniai žurnalai, atspausdinti iškiliąja spauda arba reprodukuoti ofsetiniu būdu, skaitytojams žymiai patogesni, negu jų mikrofilmai. Pradėjus užsienio šalių mokslinius žurnalus tiražuoti mikrofilmų pavidalu, tektų darbo su mikrofilmais sistemą organizuoti taip, kad skaitytojas galėtų ne tik patogiai mikrofilmus skaityti, bet ir, reikalui esant, operatyviai gauti reikiamo teksto natūralaus dydžio kopiją darbui vietoje arba namuose. Dabartiniu metu bibliotekos tik iš dalies aprūpintos reikiama įranga. Darbo su mikrofilmais sistemos nėra sudarytos nė vienoje respublikos didžiojoje bibliotekoje. Bibliotekos pagal esamą poreikį yra aprūpintos mikrofilmų skaitymo aparatais, tačiau ne visi jie tinka normaliam darbui. Pvz., Vilniaus V. Kapsuko universiteto mokslinės bibliotekos ir Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos aparatai senos konstrukcijos ir

³ Каталог газет и журналов (тематический) по состоянию на 4 мая 1964 года. М., 1964, с. 31—326; Прейскурант на газеты и журналы (по подписке) по состоянию на 19 апреля 1968 г. Рассчитан на приемщиков подписки обработчиков заказов. М., 1968, с. 176—189; Прейскурант на газеты и журналы по состоянию на 23 апреля 1969 года. М., 1969, с. 178—201.

⁴ Remiantis bibliotekų ataskaitomis ir žymėjimais, padarytais — Прейскурант на газеты и журналы по состоянию на 23 апреля 1969 года, с. 178—201.

⁵ Развитие микроиздания и области их применения. — В кн.: Шигал А. Г. Микроиздания. М., 1962, с. 3; Использование микрофильмов для хранения периодики. — «Бюллетень ЮНЕСКО для библиотек», 1957, № 2/3, с. 51—55; Микрофильмированные комплекты журналов вместо переплетенных. — «Технические библиотеки СССР», 1961, № 2, с. 50—51; Микрофильмовые селекторы. — В кн.: Михайлов А. И., Чёрный А. И. и Гиляревский Р. С. Основы информатики. М., 1968, с. 590—615.

⁶ Проспект на изготовление микрофильмов и фотокопии. М., 1967, с. 1 (ВИНИТИ).

⁷ Žurnalo vieno tomo svoris 1000 g, mikrofilmo — 50 g. Banderolių persiuntimas TSRS teritorijoje apskaičiuotas pagal 1970 m. rinkliavų lenteles.

projektuojamas mikrofilmuoto vaizdo ryškumas ekrane gaunamas tik vidutinis. Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka 1967 m. įsigijo naujus, modernius tarybinius aparatus mikrofilmams skaityti, tačiau ir jie turi konstruktyvių trūkumų. Žmogus, skaitydamas mikrofilmą, pavargsta. Aparatai turėtų būti sukonstruoti taip, kad skaitytojas galėtų skaityti mikrofilmą tokioje padėtyje, kaip knygą arba laikraštį, o pro lęšius praeinanti šviesa — nevalgintų jo akių. Tokio tipo aparatai „АЧМ-2“ bandomi, tačiau tuo tarpu serijiniu būdu negaminami.

Bibliotekose dar neišspręstos operatyvaus kopijavimo iš mikrofilmų klausimas. Jos gali daryti iš mikrofilmų padidintas kopijas elektrografiniu būdu, tačiau naudojami aparatai „Era“ ir „Vega“ yra mažo pajėgumo, pritaikyti dirbti uždarose patalpose. Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka turi mažagabaritinį kopijavimo iš mikrofilmų aparatą „Elektrofilm“. Deja, ir jo kopijavimo greitis menkas. Susidaro tokia padėtis, kad bibliotekos, nors ir turėdamos kopijavimo iš mikrofilmų aparatus, nepajėgia jų naudoti skaitytojų poreikiams patenkinti.

Bibliotekos neturi ir mikrofilmų skaitymo-kopijavimo aparatų. Tokie aparatai Tarybų Sąjungoje bandomi, bet serijiniu būdu taip pat dar negaminami.

Komplektuojant periodikos mikrofilmus, reikėtų organizuoti ne tik centralizuotų užsienio šalių mokslinių žurnalų mikrotiravimą, bibliotekų praturtinimą jų mikrofilmais, bet ir sukurti bibliotekose darbo su mikrofilmais sistemą, aprūpinant jas šiuolaikine technika. Mikrofilmų skaityklose šalia geros kokybės aparatų mikrofilmams skaityti turėtų būti pakankamas skaičius mikrofilmų skaitymo-kopijavimo aparatų, kad skaitytojas ir be tarpininko galėtų operatyviai gauti reikiamą natūralaus dydžio kopiją. Tuomet užsieninės periodikos mikrofilmas skaitytojui visiškai atstotų originalą, bibliotekos ekonomi-

šiausiu būdu komplektuotų visą reikiamą užsienio periodiką ir galėtų įveikti fondų komplektavimo bei skaitytojų aptarnavimo sunkumus.

Nemaža sunkumų patiria bibliotekos, komplektuodamos užsienio šalių knygas. Jeigu socialistinių šalių knygas galima be didesnio vargo nusipirkti per bibliotekų kolektočius, gauti iš kitų komplektavimo šaltinių, tai kapitalistinių šalių knygų komplektavimas pareikalauja daugiau pastangų ir patirties. Čia bibliotekos susiduria vėlgi su tais pačiais sunkumais ir problemomis, kaip ir komplektuodamos užsienio šalių periodiką.

Didžiausią paklausą bibliotekose turi informacinė ir mokslinė literatūra. Jos stengiasi įsigyti originalus, bet dažnai šios pastangos dėl įvairių priežasčių neduoda laukiamų rezultatų.

Užsienio šalių mokslinio turinio knygų komplektavimas respublikos didžiosiose bibliotekose turėtų pagerėti, organizavus šios literatūros masinį reprodukovimą ofsetiniu būdu. Tačiau toks komplektavimo būdas nebūtų ekonomiškiausias ir perspektyviškiausias. Jis turėtų tuos pačius privalumus ir trūkumus, kaip ir užsienio šalių periodikos reprodukcijų komplektavimas. Tad ir šiuo atveju geriausia išeitis būtų mikrokopija. Knygas galima būtų leisti mikrofišų pavidalu, nes, susipažįstant su atskiromis knygos vietomis, tereikėtų perversti korteles, kaip verčiame knygos puslapius. Epimikrokortos kaštuotų pigiau už mikrofišas, tačiau mikrofišose sutelpa žymiai didesnis skaičius puslapių, jos įgalina gauti kokybiškesnes padidintas kopijas, ryškesnį projektuojamą vaizdą skaitymo aparate, o ir pati aparatūra yra kur kas pigesnė⁸. Mikrofilmas nepatogus ir dėl to, kad jis yra rulono formos — skaitant tenka jį nuolat pervynioti ir tam velti gaišti laiką.

Pradėjus leisti informacinę ir mokslinę literatūrą mikrofišų pavidalu, galima gauti panašų ekonominį efektą bei turėti to-

⁸ Verry H. R. Microcopying methods. London and New York, 1963, p. 61—69; Гюнтер А. Микрофотография в библиотеке.— «Бюллетень ЮНЕСКО для библиотек», 1962, № 1, с. 2.

kias pat galimybes, kaip ir mikrotiražuojant užsienio šalių periodiką, užuot reprodukavus ją ofsetiniu būdu. Įgyvendinant šį projektą, visų pirma tektų išspręsti klausimą, kas mikrotiražuos minėtąją literatūrą, ir aprūpinti bibliotekas reikiama darbui su mikrofišomis įrengimais.

Respublikos didžiosios bibliotekos šiuo metu nėra paruoštos dirbti su mikrofišomis — trūksta darbo metodikos ir reikiamų įrengimų, aparatai mikrofišoms skaityti mūsų šalyje serijiniu būdu tuo tarpu dar negaminami, o elektrografiniai aparatai nėra pritaikyti mikrofišuotam tekstui kopijuoti. Vystantis materialinei techninei bazei, šie sunkumai yra laikino pobūdžio. Jiems išnykus, užsienio šalių periodiką, dalį informacinės bei mokslinės literatūros galima bus komplektuoti mikrokopijų pavidalu einamojo fondų komplektavimo metu.

Komplektuoti užsienio literatūrą mikrokopijų pavidalu einamojo komplektavimo metu yra ne tik ekonomiška; tai įgalina pašalinti fondų organizavimo bei skaitytųjų aptarnavimo sunkumus. Šį žingsnį skatina ir mikrokopijų leidyba užsienyje.

Mikrokopijų kasmet išleidžiama vis daugiau. Didžioji dalis literatūros neturi lygiagretaus originalo popieriuje. Apie mikrokopijų leidinius informuojama užsienio periodikoje, taip pat leidžiant specialius katalogus: „Subject guide to microforms in print — 1966—67“, „Microcard microfiche catalog 8“ (tęstinis), „Guide to microforms in print 1966“ (kasmetinis)⁹. Dalis literatūros, išleistos mikrokopijų pavidalu, domina ir respublikos skaitytoją. Vystantis mikrokopijų leidybai, paklausa užsienio mikrokopijoms palaipsniui didės, ir respublikos bibliotekos turėtų ateityje pradėti komplektuoti užsienio mikrokopijas savo fonduose.

Bręsta poreikis mikrokopijų pavidalu

leisti taip pat Tarybų Sąjungoje išeinančią rusų kalba ir nacionalinių respublikų kalbomis periodiką bei knygas. Tokį poreikį skatina šios literatūros komplektavimo didžiosiose bibliotekose įvairaus pobūdžio sunkumai.

Daugiausia rūpesčių dabar kelia periodikos, ypač laikraščių, fondų komplektavimas. Beveik tie patys laikraščiai komplektuojami ir saugomi visose didžiosiose universalios profilio bibliotekose, nors jos yra tame pačiame mieste. Pz., Leningrade beveik visi Tarybų Sąjungoje leidžiami laikraščiai saugomi ir Valstybinėje M. Saltykovo-Ščedrino viešojoje bibliotekoje, ir TSRS Mokslų akademijos bibliotekoje. Be to, daugumas šių laikraščių komplektuojama ir Valstybinėje A. Ždanovo universiteto bibliotekoje¹⁰. Panaši padėtis yra ir respublikų didžiausiose miestuose, kur sukonzentruotos didžiosios bibliotekos. Nėra išimtis ir Lietuvos TSR bibliotekos. Vilniuje beveik tuos pačius laikraščius rusų ir lietuvių kalbomis prenumuoja ir Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė, ir Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė, ir Vilniaus V. Kapsuko universiteto mokslinė bibliotekos, nors visos jos aptarnauja to paties miesto skaitytojus, o atstumas tarp jų nesiekia nė kilometro. Tačiau komplektuoti tuos pačius laikraščius rusų ir lietuvių kalbomis minėtose bibliotekose neišvengiama, nes pirmaisiais metais jų poreikis visose bibliotekose yra ypač didelis. Skaitytojams būtų nepatogu, jeigu vieno pavadinimo laikraščiai būtų vienoje, kito — kitoje bibliotekoje.

Praėjus metams, laikraščiai įrišami ir atiduodami į saugyklas. Laikraščio komplekto įrišimas kaštuoja 1,78 rb (pagal Vilniaus miesto Jungtinio buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato knygrišyklos 1970 m. kainininkus). Įrišant didžiaformatį laikraštį viename aplanke, įrišimas viduti-

⁹ „Library resources and technical services“, 1966, Vol. 10, No. 4, p. 1; 1968, Vol. 12, No. 1, p. 1; „College and research Libraries“, 1962, Vol. 23, No. 4, p. 1; 1964, Vol. 25, No. 4, p. 359; 1964, Vol. 25, No. 25, p. 167, 169.

¹⁰ Ривлин З. И. и Фирсов Г. Г. О некоторых актуальных вопросах библиотечного дела в СССР.— «Труды Ленинградского Государственного института культуры им. Н. К. Крупской», т. XIX, 1968, с. 11.

niškai kaštuoja 46% laikraščio komplekto vertės¹¹. Tą patį laikraštį įrišant dviejuose pusmetiniuose aplankuose, įrišimo kaina vidutiniškai pasiekia 59% metinio komplekto vertės. Išimtį sudaro tik šešių puslapių laikraščiai. Jų įrišimo dviejuose aplankuose kaina sudaro 43% komplekto vertės¹². Mažaformačio laikraščio įrišimas viename aplanke vidutiniškai kaštuoja 52% jo vertės¹³, dviejuose aplankuose — 59%¹⁴. Vadinasi, laikraščių įrišimas respublikos sąlygomis atsieina beveik pusę jų komplekto vertės, o jeigu laikraščiai įrišami dviejuose aplankuose, ši kaina yra didesnė negu 50%.

Bibliotekos išleidžia laikraščių įrišimui nemaža lėšų, tuo tarpu paklausa laikraščiams kasmet tolydžio vis mažėja. Išanalizavus laikraščių skaitomumą Lietuvos TSR Valstybinėje respublikinėje bibliotekoje, paaiškėjo, kad laikraščių komplektų poreikis yra didelis per pirmuosius penkerius metus, paskui jis ima smarkiai mažėti, o po 30 metų — praktiškai nutrūksta.

Kadangi visose bibliotekose laikraščių poreikis pirmaisiais metais yra didelis, jos galėtų laikraščius prenumeruoti sena tvarka, tačiau saugojimui įsigyti jų mikrofilmus, o metų pabaigoje sudaryti pilnus originalų komplektus ir, juos įrišus, atiduoti į depozitoriumą.

TSRS Kultūros ministerijos kolegijos nutarimu numatyta pastatyti Tarybų Sąjungoje 30 depozitoriumų respublikose ir srityse¹⁵. Įgyvendinant šį nutarimą ir mūsų rekomendacijas Lietuvoje, dar reikėtų išspręsti klausimą, kas aprūpins bibliotekas einamųjų metų laikraščių lietuvių ir rusų kalbomis mikrofilmiais.

Organizuoti mikrofilmų leidybą prie laikraščių spaustuvių, atrodo, nėra tikslin-

ga, nes šalyje įsisteigtų daug nedidelių mikrofilmų leidyklų, kurių kiekvieną tekstų aprūpinti technika ir etatais, o mikrofilmuojant vien tiktai išleistus metinius laikraščių komplektus ir juos tiražuojant, šių leidyklų produkcija būtų labai neįgausi.

Mikrotiražuojant laikraščius pačiose bibliotekose, darbas dubliuotųsi, tiražai būtų nedideli, o jų savikaina aukšta. Be to, bibliotekų mikrofilmavimo laboratorijos atitrūktų nuo tiesioginės savo paskirties aptarnauti skaitytojus.

Didelę ir rentabilią produkciją galėtų duoti centralizuotos mikrokopijų leidyklos. Tarybų Sąjungoje galima būtų įsteigti centrą mikrotiražuoti rusiškai periodikai ir po centrą kiekvienoje respublikoje mikrotiražuoti savo nacionalinei periodikai. Toks centras turėtų būti ir Lietuvoje. Projektą įgyvendinus, mikrokopijavimo centrus galima mechanizuoti pagal šiuolaikinių technikos lygį, gauti didelius tiražus ir maksimaliai atpiginti mikrofilmo kainą. Laikraščių mikrofilmus galėtų einaimojo komplektavimo metu įsigyti ne tik respublikos didžiosios bibliotekos, bet ir viešosios, rajoninės, o ateityje — ir kaimo bibliotekos. Tuomet šalia didžiųjų bibliotekų laikraščių mikrofilmų komplektavimo sistemos reikėtų sudaryti vieningą komplektavimo sistemą respublikoje ir išspręsti originalų saugojimo klausimą.

Respublikos didžiosios bibliotekos prenumeruoja daug žurnalų bei tęstinių leidinių. Šie leidiniai sudaro jų komplektuojamos periodikos pagrindą. Pvz., Lietuvos TSR Valstybinėje respublikinėje bibliotekoje laikraščių prenumerata vidutiniškai sudaro tik 3% periodikos, o apie 97% yra žurnalai ir tęstiniai leidiniai. Tuos pačius

¹¹ „Valstiečių laikraštis“ — 57%, „Tarybinis mokytojas“ — 42%, «Учительская газета» — 38%, «Советская культура» — 38%, «Советский патриот» — 56% ir pan.

¹² „Tiesa“, «Советская Литва», «Труд», «Советская Латвия», «Советская Россия», «Комсомольская правда», «Известия» — 59%, «Правда» (6 puslapiai) — 43%.

¹³ „Literatūra ir menas“ — 42%, „Sportas“ — 38%, „Kalba Vilnius“ — 42%, „Gimtasis kraštas“ — 67%, rajoniniai laikraščiai — 57%, „Moscow News“ (be priedų) — 54%, «Экономическая газета» — 43%, «Книжное обозрение» — 74% ir pan.

¹⁴ «Советский спорт», «Литературная Россия» — 59% ir pan.

¹⁵ Серов В. и Фонов Г. Сосредоточим внимание на нерешённых задачах. — «Библиотечарь», 1969, № 1, с. 8.

mokslinius žurnalus ir tęstinius leidinius su nedidelėmis išimtimis komplektuoja visos didžiosios bibliotekos. Išanalizavus žurnalų ir tęstinių leidinių skaitomumą Lietuvos TSR Valstybinėje respublikinėje bibliotekoje, pastebėta, kad ypač didelė paklausa komplektuojamiems leidiniams yra tik einamaisiais metais, per sekančius 10 metų jie skaitomi gana intensyviai, praėjus 25 metams, skaitomumas žymiai sumažėja, o po 40 metų — beveik visiškai nutrūksta.

Atsižvelgiant į didelį žurnalų bei tęstinių leidinių skaitomumą pirmaisiais metais, galima būtų juos prenumeruoti bibliotekose sena tvarka, o saugojimui užsakyti tų leidinių mikrofilmus. Po metų iš originalų tektų sudaryti pilną komplektą ir įrišus atiduoti saugoti į depozitoriumą, iš kur, reikalui esant, galima būtų pasinaudoti ir originalu. Žurnalų bei tęstinių leidinių mikrofilmus galėtų leisti minėti mikrotiražavimo centrai: rusiškų — sąjunginis, o išleistus Lietuvoje — respublikinis.

Pradėjus bibliotekose komplektuoti ne periodikos originalus, o jos mikrofilmus, galima būtų reikiamą informaciją rasti, naudojantis paieškos-kopijavimo įrengimais. Skaitytojui, ieškančiam medžiagos atitinkamu klausimu, neberekėtų daug laiko sugaišti, peržiūrint periodiką de visu. Davus komandą, automatas surastų skaitytojui reikiamus straipsnius ir, esant reikalui, pateiktų natūralaus dydžio kopijas. Skaitytojas neturėtų gaišti brangaus laiko ir galėtų skirti jį produktyviam protiniam darbui.

Šiuo metu bręsta poreikis pradėti leisti knygų mikrokopijas.

Didžiosios bibliotekos ne visada gauna reikiamą kiekį naujų knygų dėl to, kad jos išleidžiamos nepakankamu tiražu. Pa-

kartotinai leisti knygą iškiliąja spauda, vadinasi, pakartoti visus leidyklinius procesus iš naujo. Tai nėra ekonomiška. Kur kas ekonomiškiau būtų pakartotinai leisti knygą ne iškiliąja spauda, o mikrofišų pavidalu, nes tada tereikėtų mikrokopijuoti originalą ir jį tiražuoti¹⁶.

Visos didžiosios bibliotekos fonduose neturi dalies įvairių mokslo šakų literatūros. Mat, dėl nedidelio tokios literatūros poreikio ir jos spausdinimo iškiliąja spauda nedideliu tiražu neekonomiškumo ji išvis nėra leidžiama. Patenkinant bibliotekų poreikius, tokias knygas galima būtų leisti vien mikrofišų pavidalu¹⁷. Tokiu pat būdu galima būtų leisti ir kitokius mažo tiražo leidinius¹⁸: įvairių mokslo įstaigų mokslo tiriamojo darbo aprašymus, mokslinio turinio komandiruočių ataskaitas, mokslinių įstaigų darbo ataskaitas, kandidatines bei daktarines disertacijas ir kitus darbus, reikalingus didžiosioms bibliotekoms ir siauram jų skaitytojų ratui.

Knygų mikrokopijoms leisti reikalingos leidyklos. Steigti jas prie šalies stambiausiųjų leidyklų kažin ar būtų racionalu, nes tokie centrai būtų žinybiniai su visais jiems būdingais barjeriais, o darbas — decentralizuotas. Šalies didžiųjų bibliotekų mikrokopijavimo laboratorijas reorganizuoti į leidybinius skyrius taip pat nėra tikslinga dėl jau minėtų priežasčių. Knygoms mikrokopijuoti galima būtų sukurti atskirą centrą arba šį darbą galėtų atlikti periodikos mikrotiražavimo centrai.

Išvysčius mikrokopijų leidybą, bibliotekos galėtų einamojo komplektavimo metu komplektuoti periodikos ir knygų mikrokopijas. Mikrokopijos padėtų įveikti daugelį bibliotekų fondų komplektavimo bei skaitytojų poreikių patenkinimo sunkumų.

Vilniaus Valst. V. Kapsuko universitetas
Bibliotekininkystės ir mokslinės
informacijos katedra

Įteikta
1970 m. sausio mėn.

¹⁶ Возможные области применения и способы изготовления микроизданий в СССР.— В кн.: *Шуцгал А. Г. Микроиздания*, с. 30.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ *Günther A. Microphotography in the library.— „Proc. 12-th Annual Meet. and Convent. Nat. Microfilm Assoc. Annapolis, Md, 1963”, S. L. 1963, p. 251—252.*

Резюме

Крупные библиотеки Литовской ССР приобретают периодику и книги отпечатанными на бумаге. Микрокопии во время текущего комплектования приобретаются редко. Микрокопии книг отсутствуют полностью, периодики — комплектуются только микрофильмы некоторых медицинских журналов.

Библиотеки встречаются с трудностями и проблемами организации фондов и обслуживания читателей. Некоторых трудностей можно было бы избежать при развитом комплектовании периодики и книг в виде микрокопий. Для этого экономично и целесообразно тиражировать журналы зарубежных стран не офсетным способом, а в виде микрофильмов, издавать часть тиража союзных и республиканских газет, научных журналов и продол-

жающихся изданий тоже в виде микрофильмов. Назревает необходимость тиражировать в виде микрофиш справочную литературу и научные книги зарубежных стран, нужные для крупных библиотек Советского Союза, в том числе и Литовской ССР.

Пора наладить выпуск в виде микрофиш отечественных книг узкого профиля, переиздать разошедшиеся книги, которые неэкономично выпускать заново способом высокой печати.

Необходимо создать издательства, которые выпускали бы периодику и книги в виде микрокопий, начать комплектовать в библиотеках микрофильмы и микрокарты, обеспечить библиотеки необходимыми устройствами для успешной работы с микрокопиями.

CURRENT ACQUISITION OF MICROCOPIES OF PERIODICALS AND BOOKS

V. URBONAS

Summary

Libraries of the Lithuanian SSR receive books and periodicals printed on paper. Current acquisition of microcopies is still rare. In libraries microcopies of periodicals are represented only by some medical magazines.

Acquisition of stocks and services to readers raise many difficulties and problems for libraries. Acquisition of microcopies of books and periodicals could help to solve some of those problems. For this purpose it is economic and expedient to multiply foreign magazines making microfilms instead of offset printing, to publish part of the number of copies printed of All-Union and republic newspapers, scientific magazines and serials in the form of microfilms.

It has become necessary to multiply in microfiches foreign information literature and scientific books, required by the large libraries of the Soviet Union and the Lithuanian SSR.

It is high time to organize publication of microfiche of those specialized scientific books, out-of-print publications, etc. which are not used widely and relief printing of which is not economic.

It is necessary to organize publishing houses to issue microcopies of periodicals and books, to begin acquisition of foreign microfilms and microcards, to supply libraries with equipment necessary for a successful work with microcopies in our republic.